

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет економіки та менеджменту
Кафедра економіки, підприємництва та туризму

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

РАЧКІВСЬКИЙ АНДРІЙ МИХАЙЛОВИЧ

УДК 334.72:334.76

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
Інфраструктура забезпечення підприємницької діяльності

076 “Підприємництво, торгівля та біржова діяльність”

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А. М. РАЧКІВСЬКИЙ

Керівник роботи
ОПАЛОВ Олександр Анатолійович
к. е. н., доцент

АНОТАЦІЯ

Рачківський А. М. Інфраструктура забезпечення підприємницької діяльності. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 076 – підприємництво, торгівля та біржова діяльність. – Поліський національний університет, 2023.

Кваліфікаційна робота окреслює базові засади інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності. Розкрито нормативно-інструменти нормативно-правового забезпечення діяльності, механізми прямого адміністрування, економічні складові системи стимулювання активності та проілюстровано сутність, ролі, функціональний інструментарій та наслідки діяльності відповідних інститутів. Автором наголошено на перспективних напрямках реалізації стратегічного підходу.

Ключові слова: управління, підприємництво, інфраструктура, забезпечення, механізми.

SUMMARY

Rachkivsky A. M. Infrastructure For Ensuring Entrepreneurial Activity. – *Manuscript.*

Qualifying work for a master's degree in specialty 076 – Entrepreneurship, trade and exchange activities – Polissia National University, 2023.

The qualification work outlines the basic principles of infrastructure support for business activities. The article reveals the normative tools of regulatory support of activities, mechanisms of direct administration, economic components of the system of stimulating activity, and illustrates the essence, roles, functional tools and consequences of the activities of relevant institutions. The author notes promising areas for implementing the strategic approach.

Keywords: management, entrepreneurship, infrastructure, support, mechanisms.

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ...	7
Висновки до розділу 1	17
РОЗДІЛ 2 ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	18
Висновки до розділу 2	31
РОЗДІЛ 3 КОМПЛІМЕНТАРНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	33
Висновки до розділу 3	41
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47
ДОДАТКИ.....	52

ВСТУП

Актуальність теми. Вивчення проблем розвитку інфраструктури забезпечення підприємницької діяльності та пошук нових шляхів її вирішення є пріоритетним напрямком економіки країни. Одним з напрямків державної політики України є забезпечення розвитку підприємництва, який зумовлює перетворення всієї країни. Забезпечувальною системою, яка дає імпульс для розвитку підприємництва, є формування підтримуючої інфраструктури підприємництва. Мета такої підтримки полягає у створенні між суб'єктами підсистем бізнес-простору результативних вертикальних і горизонтальних зв'язків. Ці підсистеми повинні бути засновані на інноваційних принципах щодо досягнення цілей сталого розвитку економіки регіону. При цьому, всі інститути інфраструктурного забезпечення трендів розвитку підприємництва повинні забезпечити кругообіг матеріально-технічних, фінансово-господарських, інтелектуально-трудова потоків, створюючи адекватні організаційно-економічні відносини між всіма агентами, гарантуючи системність, безперервність, динамічність, збалансованість економічних, соціальних, екологічних та інших ефектів розвитку адаптаційного потенціалу підприємництва.

Проблеми адаптаційного потенціалу інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності, яка наразі розвивається на інноваційних засадах, розглядаються на тлі наявних робіт таких вітчизняних і зарубіжних вчених як О. Амосов, О. Бутенко, К. Ващенко, Л. Гаєвська, І. Заблудська, Ю. Захарченко, Д. Інтонюк, О. Кужель, Е. Лоневська, Р. Нурксе, П. Розейштейн-Родан, У. Трибунська, А Хиршмана, А Янгсона та інші. Однак перераховані автори досліджували проблеми ефективного функціонування лише окремих видів інноваційної інфраструктури. Незважаючи на активізацію досліджень у цьому напрямку, ряд позицій щодо проблем інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності залишаються невирішеними. Зокрема, недостатньо чітко сформульована функціональна характеристика параметрів підприємницької інфраструктури, а також оптимізації діяльності бізнес-агентів.

Метою дослідження є уточнення теоретичних і методологічних підходів до розвитку інфраструктури та оцінка стану, особливостей функціонування та доступності об'єктів інфраструктури в сільських районах України як області їх соціально-економічного розвитку. Відповідно до мети було визначено наступні завдання: 1) визначити основні елементи формування адаптаційного потенціалу інфраструктурного забезпечення та підтримки розвитку підприємництва; 2) проаналізувати компоненти інформаційної бази аналізу стану та перспектив розвитку адаптаційного потенціалу підприємництва; 3) розробити пропозиції щодо поетапного налагодження елементів інфраструктурного забезпечення підприємництва в регіоні.

Об'єктом дослідження є процес інфраструктурного забезпечення суб'єктів підприємництва. **Предметом дослідження** виступають організаційно-управлінські відносини, які виникають у процесі формування системи інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності в сучасній економіці. **Науково-методологічну базу дослідження** складають, загальна теорія систем і науковий підхід, які дозволяють використовувати статистичний аналіз і розглядати досліджуваний предмет у його реальному розвитку, робити науково обґрунтовані висновки Широкий міждисциплінарний підхід включає економічний, соціологічний та нормативний аналіз. Авторитетні теоретико-методологічні розробки вітчизняних і зарубіжних вчених знайшли застосування у системі вирішення проблем, а також збалансованої єдності теоретичного й емпіричного (прикладного) дослідження. Методологія дослідження заснована на виявленні, уточненні та використанні меж категорій, зокрема «інфраструктура», «сільські території», «соціально-економічний розвиток», що дозволило виявити їх суттєві аспекти та властивості, знайти основні закономірності функціонування та встановити відносини між ними. Робоча *гіпотеза* полягає в припущенні, що належний розвиток сільської інфраструктури сприятиме соціально-економічному розвитку підприємницьких структур. Для перевірки гіпотези був застосований економічний аналіз результатів. *Інформаційною базою* були матеріали офіційних статистичних органів

Державного комітету статистики, дані міжнародних статистичних досліджень зарубіжних і вітчизняних авторів, матеріали періодичної преси, а також матеріали наукових і науково-практичних конференцій, інформаційні та аналітичні матеріали дослідницьких установ, інформаційних агентств, власні дослідження. **Наукова новизна дослідження** полягає у розробці пропозицій щодо удосконалення структурно-логічної моделі інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності Житомирської області у сучасній економіці.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Наукова новизна дослідження та отримані наукові результати, що виносяться на захист, висвітлено у матеріалах збірників наукових праць, підготовлених за результатами роботи науково-практичних конференцій: «Студентські наукові читання – 2022 (15 грудня 2022 р., Житомир); «Механізми управління розвитком територій» (26 жовтня 2022 р., Житомир); «Без коріння саду не цвісти» (14 жовтня 2022 р., Брониківська сільська рада).

Структура та обсяг роботи. Представлене дослідження узагальнене у форматі кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістр зі спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» має наступну структуру: вступ, три розділи (теоретичний, аналітичний, проектно-прогнозний), висновки, список використаних джерел (52 найменування) та 4 додатки. Обсяг основної частини роботи становить 45 сторінок комп'ютерного тексту, містить 8 таблиць і 4 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Сучасне підприємництво є стратегічним ресурсом і внутрішнім джерелом розвитку країни. Підприємництво є реальним фактором, що забезпечує стійку конкурентну перевагу великих корпорацій у розвинених країнах світу [11]. Зауважимо, що в таких країнах створені загальні умови, тобто відповідна інфраструктура для повноцінного функціонування різних форм підприємництва. Наразі Україна в умовах військової агресії та руйнування значної кількості об'єктів інфраструктури має забезпечити відновлення ролі інфраструктури як одного з найважливіших факторів, що сприяють підприємницькій діяльності.

Серед факторів, що визначають розвиток підприємництва в сучасних умовах господарювання, необхідно виділити: 1) рівень інвестиційної активності підприємницьких структур; 2) характер фінансової підтримки; 3) державна економічна політика; 4) освіта та професійна підготовка; 5) рівень впровадження науково-технічних розробок; 6) наявність бар'єрів та ступінь відкритості ринку; 7) культурні та соціальні норми; 8) рівень розвитку комерційних, облікових і юридичних служб і організацій, що надають підтримку новому, малому і зростаючому бізнесу, складових комерційну і професійну інфраструктурні елементи забезпечення підприємницької діяльності; 9) доступ до фізичної інфраструктури; 10) захист прав інтелектуальної власності. Таким чином, серед перерахованих факторів, очевидно є роль інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності. Вперше термін «інфраструктура» згадується у дослідженнях західних економістів і має кілька варіантів пояснення свого походження [13–31]. Один з них прив'язує виникнення інфраструктури з будівельним виробництвом, ототожнюючи її з фундаментом будь-якого будови, її «каркасом» (від лат. «*infra*» – під, нижче та «*struc-*

ture» – будова, розташування), [25]. Інший варіант пов'язує походження терміна з військовим профілем дій як комплексу споруд, комунікацій, які забезпечують успішні військові операції [17]. Однак, усі дослідники визнають, що інфраструктура є обов'язковим компонентом будь-якої цілісної економічної системи [29]. Деякі автори під ринковою інфраструктурою розуміють сукупність видів діяльності, які забезпечують ефективне функціонування об'єктів економіки та їх єдність у певному реальному ринковому просторі [27]. Відомий дослідник даної проблеми-Р. Іохімсен дає інфраструктурі таке визначення як сукупності матеріальних, інституційних та індивідуальних умов, які є у розпорядженні господарюючих одиниць і відповідальних за вирівнювання доходів, пов'язаних з рівною продуктивністю факторів, що дозволяють при доцільного розміщення ресурсів забезпечити повну інтеграцію і можливо найвищий рівень господарської діяльності [30]. Дж. Ф. Рей пише що слово інфраструктура не має точного визначення: як правило, під ним розуміють всі послуги, потрібні для створення сучасної економіки [18]. Вітчизняний економіст В. М. Стеценко визначає сутність інфраструктури як комплекс специфічних трудових процесів з продукування послуг, який забезпечує обмін діяльністю в суспільному виробництві і житті людини [31]. Таким чином, трактування ринкової інфраструктури подібні і тлумачать значення цієї категорії як сукупності видів діяльності, що забезпечують ефективне функціонування об'єктів ринкової економіки та їх єдність у певному реальному ринковому просторі. Інфраструктура підприємництва, на думку Л. В. Овешенко, підрозділяється на такі компоненти: передавальну, підтримуючу, інвестиційну, інноваційно-розвиваючу, організуючу [9]. Інфраструктурне забезпечення підприємницької діяльності тлумачать як сукупність взаємопов'язаних факторів і можливостей, сформованих на формування комплексу (системи) суспільних відносин, інститутів, структур і об'єктів, які створюють умови для ефективного функціонування підприємництва [12]. Під поняттям «інфраструктура бізнесу» часто розуміють комплексний підхід щодо вирішення проблем бізнесу щодо супроводу підприємця за допомогою фінансових та

юридичних інструментів з боку державних органів, діяльність яких спрямована на розвиток підприємництва на різних етапах його становлення [29].

Як специфічне породження певної соціально-економічної системи, інфраструктура в цілому і інфраструктура підприємництва, зокрема, виникла на певному рівні розвитку господарства як об'єктивно необхідний наслідок структурних змін в економіці держав (регіонів), [16]. Тому інфраструктура підприємництва в сукупності її складових є механізмом, який компенсує зростаючу неупорядкованість в умовах розвитку ринку і різноманітність впливів зовнішнього середовища, впливає на діяльність господарюючих суб'єктів з метою підвищення їх стійкості на ринку і результативності відтворювальних процесів. Узагальнення класифікації інфраструктурного забезпечення суб'єктів підприємництва є наступною: 1) за формою власності, за секторами (державна, приватна, громадська), [15]; 2) за ознакою комерційності (прибутковості), за метою діяльності (прибуткова – комерційна, підприємницька, господарська та неприбуткова – некомерційна, непідприємницька, негосподарська); 3) за масштабами та спрямованістю (за місцем й сферою дії (міжнародна – міждержавний рівень, національна – загальнодержавний рівень, локальна – регіональна, місцева – міська, селищна, рівня ТГ або галузева, вибіркова – інноваційна, виробнича, експортна тощо); 4) за формами, функціями й напрямками підтримки підприємництва (за видами консалтингових послуг інституцій ринкової інфраструктури – організаційно-правова – нормативно-правова, розпорядчо-адміністративна, регуляторна, управлінська, інформаційно-консультаційна – інформаційно-довідкова, консультаційна, науково-аналітична, експертна, освітня – навчально-просвітницька, тренінгові, ресурсна – фінансово-кредитна, матеріально-технічна, технологічна, супровідна – маркетингова, рекламна, промоційна, організаційна, комунікаційна, послуг лобіювання, представництва, інша).

Під час визначення економічної сутності інфраструктури існують два підходи: галузевий та функціональний. За першого, формулюючи визначення «інфраструктура», автори враховують сукупність галузей, які забезпечують

загальні умови відтворення; за другого – прихильники головним компонентом економічної сутності інфраструктури виділяють її функції, що являють собою сукупність техніко-технологічних, організаційно-економічних, соціальних взаємозв'язків елементів соціально-економічної системи, які обслуговують функціонування ключових структуроутворюючих галузей суспільного сектору. За рівнями ієрархічної структури суспільного господарства виділяють національні та регіональні інфраструктурні комплекси; інфраструктура підприємств та їх об'єднань; за сферами – на виробничу та соціальну інфраструктуру; за інституційною ознакою – ринку, державної підтримки підприємництва, громадських організацій; за сферами діяльності – інфраструктуру комерційної, фінансової, підприємницької та інших видів діяльності тощо.

Економічний зміст інфраструктури розкривається через систему його функцій: 1) створює загальні умови для ефективного функціонування підприємницьких структур у національному господарстві в цілому; 2) сприяє забезпеченню єдності у всіх фазах виробничого процесу підприємницьких структур і в окремій його структурній ланці шляхом встановлення взаємозв'язку в процесі відтворення (системоутворююча); 3) забезпечує нерозривність раціональних товарних, грошових, інформаційних та інших потоків, що створюють загальні умови для динамічної стійкості підприємницької діяльності. Таким чином, інфраструктура є фактором, умовою прискорення обороту капіталу підприємницьких структур; 4) створює загальні умови для підвищення ефективності підприємницької діяльності формує загальні умови для інноваційного забезпечення – основну характеристику відтворення підприємницького типу [22]. В сучасних умовах, особливу роль набуває інформаційна складова інфраструктурного забезпечення. Щоб ця система функціонувала, необхідні інвестиції і грамотне управління нею. Таким чином, активізується необхідність розвитку інформаційного підприємництва [12].

Основними суб'єктами інфраструктури, які забезпечують розвиток підприємництва, формують умови сталого розвитку регіональної економіки і системи її галузевих структур [47] є: громадські організації; дослідницькі

центри з інноваційних та інвестиційних питань; інноваційні венчурні фонди; системи бізнес-інкубаторів; консалтингові центри; навчально-науково-виробничі об'єднання; наукові і навчальні центри; технопарки; фінансово-кредитні установи та банківські інститути, центри трансферу технологій. Однак діяльність більшості з них наразі є фрагментарною. При цьому залишаються диспропорції між сучасним адаптаційним потенціалом підприємницької діяльності та рівнем розвитку інноваційної основи її інфраструктурного забезпечення в галузевому та регіональному розрізах (рис. 1.1).

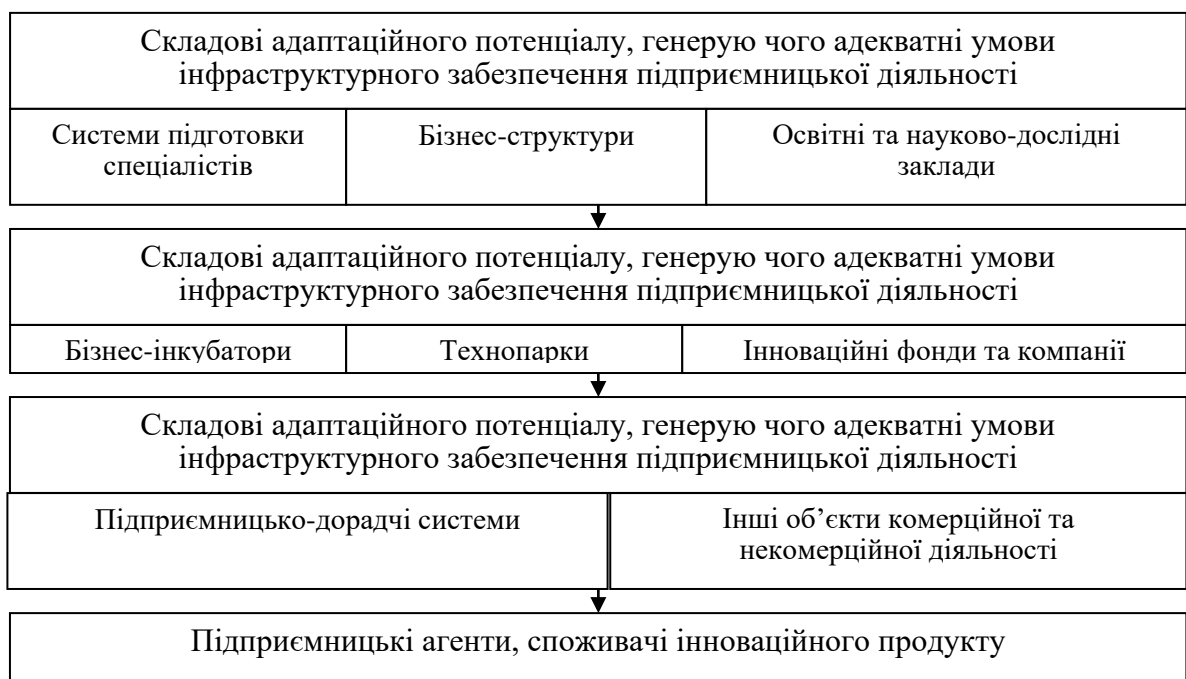

Рис. 1.1. Суб'єкти інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності

Джерело: розроблено авторами на основі [19].

Враховуючи регіональні ринково-галузеві особливості, вважаємо за доцільне сформуванню систему підтримки з оптимальної кількості інноваційно розвинених підприємницьких агентів та структур, що створюють інфраструктурне забезпечення та сприяння систематичному розвитку підприємницького сектору. Особлива роль повинна відводитися бізнес-інкубаторам. Крім того, для забезпечення сталого розвитку територіального підприємництва необхідно рекомендувати на ряду з бізнес-інкубатором і інші складові адаптаційного

потенціалу як необхідних елементів адекватної інфраструктурної підтримки бізнес-середовища в регіоні [14–15].

Вітчизняний досвід напрацював базу створення трьох видів бізнес-інкубаторів: неприбуткові, прибуткові бізнес-інкубатори та бізнес-форми, які функціонують у навчально-науково-дослідних установах [11]. Але створення такого елемента адаптаційного потенціалу відокремлено від інших інноваційно-розвинених структур є недоцільним, оскільки не знаходитиме організаційно-господарського, інтелектуально-трудоного, фінансово-кредитного підкріплення і, як наслідок, не забезпечуватиме отримання підприємницького ефекту. Тому, виходячи з принципу комплексності у побудові інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності, вважаємо за доцільне створення ринково-галузевих територіальних кластерів, за допомогою яких забезпечуватиметься взаємодія всіх учасників регіональної підприємницької інфраструктури для досягнення спільних та приватних цілей. Вважаємо, що на початковому етапі підтримки розвитку підприємництва в економіці регіону перспективним є організація адаптаційного потенціалу і на базі згаданих раніше установ (рис. 2), які можуть забезпечити попит на послуги, сформований усіма бізнес-агентами. На нашу думку, впровадження пропонованих розробок в окремих секторах економіки повинно здійснюватися через мережу ринково-галузевих кластерів – визначального умови сприяння створенню нових організацій з обміну технологічними знаннями і прискореному поширенню інновацій. Дослідженням встановлено, що завдяки створенню системи підприємницьких кластерів на інноваційній основі буде сформована чітко орієнтована система поширення нових знань, технологій [22]; на основі створення сітки стійких зв'язків між усіма суб'єктами кластерів будуть відпрацьовані механізми трансформації новацій в інновації [32], а інновацій – в конкурентні переваги [42]; розшириться доступ до інформаційно-консультаційних заходів та, відповідно, підвищиться психологічна готовність потенційних суб'єктів кластерів [15]; підвищиться інвестиційно-інноваційна активність

підприємницьких бізнес-систем на всіх ієрархічних рівнях [21]; буде створена можливість для формування системи каскадних інновацій.

Рис. 1.2. Елементи інфраструктури підприємництва

Джерело: сформовано за даними [21–25].

Визначаючи межі інфраструктури і виокремлюючи її з системи суспільного відтворення, слід розуміти, що її не можна розглядати як арифметичну суму обслуговуючих економіку галузей, виділених відповідно до існуючих методів класифікації галузей суспільного сектору. На наш погляд, інфраструктура набуває самостійного значення лише в тому випадку, якщо ці галузі у своїй сукупності виконують єдину функцію в процесі суспільного відтворення. Лише комплекси галузей і напрямки діяльності, що реалізуються через них, мають єдине функціональне призначення і володіють певними загальними ознаками, можуть вважатися інфраструктурою. Практично з перших кроків створення підприємництва, як економічно значущого компонента формується в новий суб'єкт господарювання, почала складатися і відповідна інфраструктура. З одного боку, цей процес має стихійний характер, імпульс для його розвитку виходить з потреб бізнесу, а з іншого, – завдяки цілеспрямованим діям державних і громадських структур, а також реалізації програм допомоги малому бізнесу. Така інфраструктура покликана вирішувати двоєдине завдання: по-перше, стимулювати зростання і саморозвиток підприємств, по-друге, направляти їх активність переважно у ті ніші та сфери економічної і господарської діяльності, які є найбільш перспективними для бізнесу, як маневреної, адаптованої до мінливих умов і гнучкої господарської

структури. Метою формування інфраструктури підприємництва, як самостійного суб'єкта економічних відносин, є створення сприятливих умов для його розвитку та забезпечення комплексної та адресної підтримки суб'єктів малого підприємництва за різними напрямками: правовому, фінансовому, майновому, кадровому, а також надання підприємцям широкого спектру ділових послуг. Інфраструктура малого підприємництва це свого роду «навколишнє середовище» для підприємства, здатна охопити всі сторони діяльності і всі потреби підприємств різних галузей економіки, різного ступеня «господарської зрілості». В основу побудови інфраструктурного забезпечення підприємства повинні бути покладені наступні принципи: 1) комплексність; 2) безперервність і довготривалість; 3) цілеспрямованість і перспективність; 4) гнучкість всіх інституційних і фінансових механізмів [43].

Середовище забезпечення діяльності підприємств, що характеризують їх інфраструктуру, являє собою комплекс елементів, якому притаманні як внутрішні (між елементами комплексу), так і зовнішні (з малими організаціями) зв'язку. Інфраструктурне забезпечення підприємницької діяльності досягається за рахунок злагодженої роботи різних елементів інфраструктури таких, як організаційно-правові, податкові, адміністративні, науково-технічні, фінансові, зовнішньоекономічна, інформаційна (рис. 1.2). Кожен елемент інфраструктурного забезпечення підприємництва повинен забезпечувати реалізацію позитивних процесів в його розвитку і регулюванні. У сукупності всі елементи утворюють інфраструктурне середовище, що забезпечує ефективну діяльність малого підприємництва. Також до інфраструктура підтримки підприємництва включаються центри та агентства, державні та муніципальні фонди підтримки підприємництва, фонди сприяння кредитуванню (гарантійні фонди, фонди поручительств), інноваційно-технологічні центри, бізнес-інкубатори, консультаційні центри та інші організації, так чи інакше пов'язані з підтримкою малого бізнесу [41]. Таким чином, до складу елементів інфраструктури підприємництва входять державні, громадські та комерційні інститути, через які здійснюється організація і забезпечення різних форм і видів

підтримки суб'єктів бізнесу, тобто наявність інституційної структури забезпечення підприємництва виступає найважливішою умовою, що сприяє формуванню, регулюванню, функціонуванню і розвитку малого підприємництва.

Одним з основних елементів інфраструктури підтримки підприємництва є створення умов для його розвитку і функціонування, забезпечення відповідного правового клімату, сприятливого для бізнесу і це забезпечується наявністю сукупності прозорих нормативно-правових актів прямої дії, спрямованих на реальну і системну підтримку і розвиток цього сектора економічної діяльності. Практично в кожній з держав з соціально орієнтованою економікою існує закон, який є свого роду кодексом бізнесу, що забезпечує йому реальну підтримку через створення умов для розвитку фінансової інфраструктур і спрямований на всебічне стимулювання їх розвитку (наприклад, закон КНР «Про підтримку і стимулювання малих і середніх підприємств», законодавчі акти інших держав в сфері малого бізнесу: Польщі, Чехії, Угорщини, Японії тощо). Успішно функціонують системи однорідних елементів інфраструктури (агентства, центри, технопарки) в рамках цілісної загальнодержавної або міжнародної мережі, наприклад, в Європейському Союзі створена єдина мережа інноваційних підприємницьких центрів, що дозволяє застосовувати єдині інформаційні банки, методики і подібні вимоги до відбираються підприємницьким проектам, ефективно використовувати фінансові ресурси, що розподіляються в рамках програм ЄС [27]. Також створена мережа дослідницьких інститутів з проблем малого бізнесу, що об'єднують інститути дванадцяти країн. До основних цілей цих організацій відносяться об'єктивна оцінка явищ, що відбуваються в секторі малого підприємництва, і розробка рекомендацій для владних структур і фінансово-економічних інститутів щодо створення умов, що найбільш сприяють розвитку малого бізнесу.

В Україні таким законом є прийнятий у 2020 р. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» (документ 4618-VI у редакції від 17.06.2022, підстава – 2290-IX), істотно

збагатив чинну законодавчу практику підтримки малого бізнесу і визначив досить чітку позицію держави і регіональних органів влади щодо розвитку інститутів інфраструктури малого бізнесу. Нормативно-правові акти регламентують форми і методи державного стимулювання і регулювання діяльності суб'єктів підприємництва; порядок проведення перевірок; адміністративні обмеження їх діяльності; надають податкові переваги малому бізнесу; відкривають широкі можливості для об'єднання підприємців у громадські організації та акумулювання фінансових коштів у рамках кредитних кооперативів. Але, незважаючи на активну законотворчу діяльність у сфері підприємництва, однією з актуальних залишається проблема численності чинних законодавчих актів і тому необхідна їх систематизація [29].

Удосконалення законодавства в частині законодавчо-правового інфраструктурного забезпечення підприємництва має бути спрямоване: 1) на забезпечення узгодженості нормативно-правових актів по вертикалі – з нормативно-правовими актами, по горизонталі – з усіма іншими правовими актами, що діють на даний момент; 2) перегляд положень законодавств, що стосуються оподаткування в цілому і малих підприємств зокрема, в плані його зниження і спрощення; 3) прийняття нових законодавчих актів, що сприяють більш динамічному розвитку малого підприємництва; 4) прийняття закону «Про основні засади організації взаємодії об'єднань товаровиробників з органами державної влади», який визначив би правові засади взаємодії об'єднань товаровиробників та органів державної влади, права та обов'язки, які покладаються на об'єднання, цілі та принципи їх взаємодії з органами державної влади, особливості створення, діяльності, реорганізації та ліквідації об'єднань товаровиробників, можливість виконання ними ряду функцій управління, а пов'язані із захистом економічних інтересів товаровиробників і регулюванням ринків продукції; 5) внесення зміни та доповнення до законодавчої бази лізингової діяльності в регіонах з метою надання податкових пільг інвесторам, які вкладають кошти в цю діяльність; можливості використовувати майно неплатоспроможних підприємств як

джерело ресурсного забезпечення малих підприємств шляхом їх передачі на умовах довгострокової оренди або лізингу; б) прийняття республіканських цільових програм на рівні республік, нові укази президентів республік, постанови і розпорядження, що регулюють питання державної підтримки і залучення в підприємницьку діяльність окремих категорій громадян (молодь, пенсіонери, багатодітні, працівники аграрного сектора, сироти тощо), [28].

Висновки до розділу 1

1. Вивчення і розгляд поняття інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності, відбувається через зміст поняття інфраструктура, що формує єдине уявлення, про діяльність людини, розвитку економіки в цілому, дана діяльність супроводжується різними обслуговуючими установами взаємопов'язаними між собою. Численні елементи інфраструктури відіграють величезну роль як господарському, так і науковому значенні. Їх сутність полягає у сталому відтворенні соціальної та економічної системи, фундаментом якої є суспільно господарський комплекс.

2. Таким чином, відзначимо, що в умовах сучасної України відбувається формування абсолютно нового напрямку в підприємницькій діяльності – це інфраструктурне забезпечення розвитку інституту підприємництва, яке виступає в якості самостійної підсистема структури національної економіки, створює загальні та спеціальні факторні умови. Важливим моментом забезпечення підприємницької діяльності є саме розвиток інфраструктури, який дозволяє забезпечити вибір інноваційного шляху формування економіки, включаючи створення і розвиток інфраструктурного забезпечення підприємництва.

РОЗДІЛ 2

ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Сучасна світова економіка, що є сприятливим середовищем для функціонування різного роду відмінних за своїми масштабами і функціями об'єктів передбачає їх постійний та динамічний розвиток [13]. Важливу роль в сучасних умовах серед багатьох факторів соціально-економічного прогресу в більшості країн світу, відіграють підприємництво і суб'єкти, які його здійснюють – підприємці. Їх розвиток та становлення як спроможних господарюючих суб'єктів базується на таких основоположних принципах як юридична самостійність, організація всіх напрямів фінансово-господарської діяльності, самофінансування, матеріальна та фінансова відповідальність за результати діяльності, вибір джерел фінансування, їх розподіл і використання, визначення пріоритетів своєї діяльності та вирішення інших важливих для функціонуючого господарюючого суб'єкта завдань [21]. Розвиток підприємницької діяльності, створення підприємств різних організаційно-правових форм та форм власності спричинили формування системи інфраструктурного забезпечення їх ефективної діяльності. Також інфраструктура не є статичним явищем. Динамічний характер суспільних відносин, криза в економіці, пов'язана з пандемією та військовим станом потребують пошуку шляхів подолання сучасних викликів.

Вивчення питань інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності проводили на прикладі аграрного Житомирської області. Сільське господарство – одна з найважливіших галузей країни, яка є передумовою ефективного функціонування різних секторів: державного, господарського, економіки. Водночас галузь не може існувати як окрема ланка, оскільки діяльність її суб'єктів безпосередньо залежить від взаємодії з інфраструктурою. Зміни, які відбуваються в країні наразі переслідують важливу мету:

забезпечити рівновагу між усіма елементами інфраструктури та сформуванню сприятливого середовища підприємницької діяльності. Існуючі концепції та підходи створюють основу для інфраструктурного розвитку підприємницької діяльності. Варто відмітити, що хоча інфраструктура займає пріоритетний напрямки, забезпечення стійкості і відтворення підприємництва, зокрема в аграрному секторі, адже саме інфраструктурна підтримка дозволяє підприємствам отримати доступ до необхідних факторів виробництва, що необхідно для задовільного вирішення основних завдань виробничого процесу [31] в Житомирській області інфраструктура забезпечення підприємницької діяльності знаходиться на стадії «формування і розвитку».

Формування та розвиток інфраструктури підприємництва потребує залучення фінансових ресурсів, облаштування виробничих площ, пошуку необхідної для ведення підприємницької діяльності інформації, забезпечення сировиною і збуту продукції тощо. За умов сучасних викликів виникають проблеми в постійному розвитку і перетворенні інфраструктури забезпечення підприємницької діяльності. Наразі ставиться питання щодо здатності забезпечити безперервність відтворювального процесу бізнесу в посткризових умовах суспільного господарства, а також посилюється вплив ринкової інфраструктури на розвиток підприємництва, зокрема на малий бізнес. Відповідно до Стратегії розвитку Житомирської області [1] в регіоні спостерігається підтримка підприємництва в цілому, проводяться заходи, спрямовані щодо інформаційно-консультаційного забезпечення підприємництва, зокрема з позиції формування структури бізнес-освіти і навчання кадрів для малого бізнесу; функціонування агентств підтримки малого підприємництва (юридичні, маркетингові, бухгалтерські, консалтингові послуги), фондів підтримки підприємництва (кредитування, заставно-гарантійна підтримка), лізингових фірм, проведення на рівні області комплексу заходів щодо майнової та іншої підтримки, у довоєнний період – заходів щодо активізації стартапів, сприяння започаткуванню нового бізнесу, діяльності малих підприємств); інноваційних центрів (форма кооперації високотехнологічних

малих фірм з вузами і великими підприємствами), діють громадські об'єднання, що виражають консолідовану точку зору малого бізнесу з найважливіших проблем економічної політики.

В цілому у державі інфраструктура підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва включає центри та агентства з розвитку підприємництва, державні, муніципальні фонди підтримки підприємництва; фонди сприяння кредитуванню (гарантійні фонди); акціонерні інвестиційні фонди та приватні пайові інвестиційні фонди, які залучають інвестиції для суб'єктів малого та середнього підприємництва, технопарки, наукові парки, акселератори, інноваційно-технологічні центри, бізнес-інкубатори, палати та центри ремесел, центри підтримки субпідряду, маркетингові та навчально-ділові центри, агентства з підтримки експорту товарів, лізингові компанії, консультаційні центри та інші організації [33]. Починаючи з 1994 р. формується інфраструктура забезпечення підприємницької діяльності, яка створює сприятливі умови для формування і розвитку малих приватних фірм. Також надає їм послуги, які силу принципів особливостей підприємств, зокрема аграрних, що посилюються високим ступенем ризикованості діяльності та пролонгованим терміном окупності вкладень, – не можуть купувати, або які на ринку відсутні.

До інфраструктури системи підтримки підприємництва Житомирської області входять транспортне забезпечення (автомобільне, залізничне, трубопровідне – нафтопровід «Дружба», два газопроводи), житлово-комунальна (зокрема, водопостачання та водовідведення, вивезення сміття тощо), енергетична (електро-, тепло-, газопостачання), промислова, освітня (заклади середньої, професійної та вищої освіти, післядипломного навчання, забезпечення шкільними автобусами, заклади дошкільної освіти, інклюзивного навчання) інфраструктура, зв'язок (мобільний та стаціонарний, поштовий – ПАТ «Укрпошта», Нова пошта тощо), охорона здоров'я, культури (музеї, бібліотеки, клубні заклади), спорту тощо. Діяльність закладів координують органи державної влади на рівні області та органи

місцевого самоврядування – на місцях. Безпосередніми органами, орієнтованими на координацію та контроль діяльності підприємницьких структур є Управління промисловості, підприємництва та розвитку місцевого господарства Житомирської міськради, Департамент агропромислового розвитку та економічної політики ЖОДА, Житомирська торгово-промислова палата, Житомирський обласний центр зайнятості, громадські організації підприємців; фонди підтримки і розвитку підприємництва; регіональні представництва, філії структур національного рівня, суб'єкти надання послуг, наприклад ПП «Агентство – безпека підприємництва» (виконує Електромонтажні роботи), Житомирський бізнес-центр-фонд підтримки малого та середнього бізнесу, міжнародні організації та фонди, які надають гранти на чисельні проекти тощо.

Пандемія на *covid-19* та війна в Україні віддалили нові можливості для розвитку просторової організації економічних систем, зокрема сільських територій. Наразі внаслідок децентралізації сільські громади можуть самі приймати рішення про своє життєзабезпечення. Серед пріоритетів-реструктуризація дорогих неефективних послуг; перерозподіл доступного капіталу в найбільш проблемні сфери; зосередження уваги на партнерстві між державою, сільським населенням, сільськими підприємцями та іншими учасниками суспільних відносин; пошук джерел фінансування перспективних проектів для зниження залежності від державного бюджету; створення децентралізованих фондів для розвитку сільських територій, якими громади керують самостійно; розвиток диверсифікованих напрямків сільського підприємництва тощо. Водночас варто відмітити, що для приведення в дію нових механізмів впровадження кращого досвіду діяльності підприємницьких структур необхідно зупинити процеси високої смертності, депопуляції, бідності та міграції працездатного населення. Крім того, зруйнована інфраструктура села перешкоджає інвестиційним процесам і розвитку нових форм сільського підприємства: органічного виробництва, зеленого туризму, біоенергетики тощо.

Сучасний рівень соціально-економічного розвитку сільських територій Житомирської області після світової фінансової кризи, економічних реформ, політичної нестабільності та соціальної напруженості характеризується як дестабілізаційний. В той же час депопуляція сільських територій ускладнюється військовим конфліктом та глобальною пандемією *covid-19*. у зв'язку з чим розвитку інфраструктури сільських районів не приділялося належної уваги. З моменту здобуття незалежності поряд з іншими факторами демографічна криза (зниження народжуваності, зростання захворюваності та смертності населення – табл. 2.1), низький рівень життя, трудова міграція населення до великих агломерацій та у європейські країни (Польщу, Італію, Німеччину тощо) сприяли подальшій руйнації об'єктів інфраструктури.

Таблиця 2.1

Характеристика сільських територій України

Індикатор	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2025*		2020 до 1990, (+; -, %)
								ОС	ПС	
Сільське населення, млн. осіб	17,0	16,6	16,1	15,3	14,4	13,3	12,8	12,1	13,3	-4,2
Частка сільського населення у загальній його кількості, %	32,7	32,1	32,6	32,3	31,4	30,1	30,5	30,0	30,1	-2,2
Рівень народжуваності, %	12,6	11,1	9,2	9,4	11,9	11,3	8,5	9,3	8,3	-4,1
Коефіцієнт смертності, %	17,2	19,1	18,8	20,5	18,6	18,0	17,2	18,1	20,5	0,0
Включаючи дітей у віці до 1 року	13,9	14,7	11,9	10,0	9,1	7,8	7,0	5,3	14,7	-6,9
Середній приріст (скорочення)	-4,6	-8,0	-9,6	-11,1	-6,7	-6,7	-8,7	-8,9	-11,1	-4,1
Середня тривалість життя при народженні, років	68,5	66,8	67,4	66,9	69,0	69,9	70,7	70,5	66,8	2,2
Приріст (скорочення) внаслідок міграції, тисяч осіб	1,5	-2,6	-2,7	-5,1	-5,2	11,9	-21,2	2,5	-21,2	-19,7
Демографічне навантаження на 1 тисячу населення у віці 15–64 роки	507,0	517,0	465,0	445,0	425,0	443,0	480,0	430,4	517,0	-27

*Примітка. Прогноз оптимістичний (ОС) сценарій (збереження тенденцій) та песимістичний (ПС) сценарій (з урахуванням пандемії на *covid-19* та військового стану).

Джерело: сформовано за даними Державного комітету статистики України.

Найбільш урбанізованими регіонами України є східні регіони, де на початок 2021 р. частка міського населення становила: Донецька область – 91%, Луганська – 87%, Дніпропетровська – 84%, Запорізька – 77% [25]. Велика частка сільського населення спостерігається в західній частині України. Таким чином, частка людей, які проживають у містах, становить: Закарпаття – 63%, Чернівці – 59%, Івано-Франківськ – 56%, Рівне – 52%. У 2020 р. найгірша ситуація з точки зору природного скорочення населення спостерігалася в

сільській місцевості Чернігівської – 19,7%, Сумської – 14,5%, Черкаської та Хмельницької областей – 13,6%. Найвищий рівень смертності сільського населення був зафіксований від хвороб системи кровообігу – 70,4%, на другому місці – від злоякісних новоутворень – 11%. У порівнянні з європейськими країнами, Україна має низьку тривалість життя. Наприклад, цей показник для чоловіків в Україні становить 66,7 року, в той час як в країнах ЄС він становить 80 років. Оцінка міждержавної міграції [25] ілюструє, що найбільша кількість сільських жителів виїхали в Європу (46%, зокрема в Німеччину – 19%, Польщу та Литву 8%) та країни Азії (30%) та .Сполучені Штати (17%). Основною причиною міграції населення є пошук роботи, більш високої заробітної плати, прагнення до кращих умов і якості життя [24]. Дані Держкомстату свідчать про низький рівень доходів населення у всіх секторах економічної діяльності (табл. 2.2). У 2020 р. середньомісячна заробітна плата 1 штатного працівника становила 430,50 доларів США.

Таблиця 2.2

Середньомісячна заробітна плата в Україні за галузями діяльності, дол

Вид економічної діяльності	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2025*		2020 у % до 1990
							ОС	ПС	
В середньому по економіці	192,0	202,46	267,07	325,92	406,86	430,5	490,6	304,1	335,1
Сільське та лісове господарства	151,51	163,87	227,71	277,83	343,26	362,7	418,9	254,5	239,4
Промисловість	219,28	230,55	286,88	354,15	456,90	474,3	539,2	337,0	162,4
Будівництво	162,59	184,80	235,00	288,42	362,64	365,5	426,6	266,5	224,7
Торгівля	214,84	226,88	286,88	345,74	418,41	419,5	484,4	318,7	195,3
Транспорт	208,61	225,63	296,35	368,01	455,58	444,2	527,0	333,1	219,9
Інформація та комунікація	325,60	372,27	451,80	524,85	679,96	739,3	822,1	515,6	227,0
Фінансова та страхова діяльність	393,91	399,49	483,65	594,15	741,55	757,5	857,2	561,7	192,3
Освіта	143,41	147,23	220,19	258,86	315,31	344,6	393,2	238,3	240,3
Охорона здоров'я	129,53	132,81	187,11	215,18	272,09	328,9	355,2	210,9	253,9
Мистецтво, спорт, відпочинок, розваги	189,29	189,22	248,42	279,85	337,02	357,7	398,6	266,9	188,9

*Примітка. Прогноз оптимістичний (ОС) сценарій (збереження тенденцій) та песимістичний (ПС) сценарій (з урахуванням пандемії на covid-19 та військового стану).

Джерело: сформовано за даними Державного комітету статистики України.

За даними Міністерства фінансів України, у 2020 р. середньостатистичний європеець отримував 2073 долари на місяць [26], в той час як українець отримував 430 доларів, що в 4,8 рази менше. Найнижчий рівень середньомісячної заробітної плати зафіксований у сфері охорони здоров'я та освіти (328,9 та 344,6 доларів на місяць відповідно), [46]. Майже кожна

четверта людина в українському соціумі має дохід нижче фактичного прожиткового мінімуму. Такі показники свідчать про низький рівень соціально-економічного розвитку України, культурної деградації українських селян і необхідності виживати в складних умовах.

Погіршення демографічних характеристик, пов'язане з низьким рівнем соціально-економічного розвитку сільських територій, посилюється незадовільним становищем соціальної та виробничої інфраструктури. Це обумовлено у тому числі рівнем розвитку сільської транспортної інфраструктури, забезпеченістю мобільності трудових ресурсів, що часто обмежує доступ населення до послуг у сільській місцевості, а фермерів – до необхідних матеріально-технічних ресурсів, логістики сировини і готової продукції. Покращуючи транспортне сполучення (наявність доріг з твердим покриттям і самого транспорту), сільські райони стають інвестиційно привабливими. Вибіркове обстеження, проведене в січні 2021 р., проілюструвало, що 23% сільських районів не мають регулярного щоденного транспортного сполучення з населеними пунктами з розвиненою інфраструктурою [11]. Згідно з вибірковим опитуванням [21], значна частка домогосподарств не забезпечена житлом. Житлова площа 29% сільських домогосподарств нижча за санітарну норму (13,65 м² на особу). Кожна друга людина жила в перенаселеному житлі, 20% домогосподарств мають погані житлові умови (у 10,8% сільських будинків протікають дахи, мокрі стіни, гниють віконні рами або підлоги; в 30,5% житлових приміщень низька температура в опалювальний період), що призводить до збільшення числа простудних захворювань, особливо серед дітей, і збільшує вартість лікування. Для порівняння, в країнах ЄС у 2020 р. аналогічний показник склав 7,3%. В середньому в українському соціумі спостерігається позитивна тенденція до поширення та доступності безкоштовного використання послуг мобільного зв'язку та Інтернету, що особливо важливо в контексті інформатизації, цифровізації та дистанційного навчання. У сільській місцевості частка людей, які мають доступ до Інтернету, збільшилася з 40% до 66% під час кризи на covid-19 в основному

за рахунок домогосподарств з дітьми (79% людей користувалися Інтернетом [12]), 34% сільського населення не мають Інтернет-послуг внаслідок їх високої вартості, відсутності потреби, браку знань, слабкого здоров'я тощо.

Сільська система водопостачання впливає на забезпечення питною водою населення та водоемних видів виробництва, зокрема сільського господарства та особистого підсобного господарства. Незважаючи на щільну мережу річок в Україні, не всі населені пункти мають централізоване водопостачання, що змушує фермерів самостійно оздоблювати криниці, насосні станції та іригаційні системи. Це створює додатковий тиск на видаткову частину обмеженого бюджету. За даними Державної служби статистики, 27,6% сільського населення страждає від відсутності водопостачання в оселях, і тому 32,7% не мають ванної або душової кімнати всередині житла [32].

Медична інфраструктура служить для профілактики і лікування захворювань. В Україні у сільській місцевості вкрай низький рівень медичного забезпечення. Бракує амбулаторій, ліжок, аптек та кваліфікованого медичного персоналу. Згідно з опитуванням, проведеним у жовтні 2021 р. [13] рівень доступності медичних послуг та придбання фармацевтичної продукції покращився порівняно з 2019 р. Серед опитаних домогосподарств майже кожне п'яте повідомило про неможливість отримати медичну допомогу у разі необхідності, що в 1,3 рази менше, ніж у 2019 р., та придбати необхідні ліки. При цьому у сільській місцевості існує проблема забезпечення медичним персоналом: 35% домогосподарств за потреби не отримували медичну допомогу; 42% хворих сільських сімей не мали можливості відвідати лікаря, 30% з них пояснили це відсутністю медичного фахівця необхідного профілю [33] та незабезпеченістю невідкладною медичною допомогою 39% сільських районів.

У сільській місцевості України сфера комунального господарства залишається проблемною, зокрема, висока вартість електроенергії і газу і відсутність автономних теплових електростанцій з альтернативних джерел призводять до високої залежності від посередницьких структур і збільшення енергоємності виробництва. У структурі витрат сільського населення оплата житла,

комунальних послуг за два роки збільшилася на 1% і склала 9% або 797 грн. в місяць. При цьому вартість послуг щорічно зростає: водопостачання – на 18,4%, каналізації – на 20%, подача і споживання природного газу – на 2,6%, опалення – на 18,3%, порівняно з 2019 р. [43]. Аналогічні тенденції спостерігаються у виробничому секторі. В результаті таких процесів 18,3% сільських господарств неспроможні своєчасно і в повному обсязі оплатити рахунки за газ, воду та енергопостачання. На наявність внутрішньобудинкових комунікацій як джерела комфортних умов наведені у табл. 2.3. Зокрема, проілюстровано різницю між міськими та сільськими районами у забезпеченні водопостачання, каналізації та централізованого газопостачання.

Таблиця 2.3

Комфортність житла українських домогосподарств

Показник	Усі домогосподарства		у тому числі						
			у містах			у селах			
	2019 р.	2020 р.	великих	малих	разом		2019 р.	2020 р.	
				2020 р.	2019 р.	2020 р.			
Кількість домогосподарств, тисяч	14881,7	14784,3	5852,0	4150,2	10037,5	10002,2	4844,2	4782,1	
Розподіл домогосподарств за наявністю у їх житлах, %									
Система центрального опалення	36,4	35,6	73,7	22,9	53,7	52,6	0,5	0,1	
Індивідуальна система опалення	45,2	48,0	24,5	65,1	39,1	41,3	58,0	61,8	
Система водопостачання	82,9	85,6	98,9	90,9	94,2	95,6	59,5	64,9	
Каналізаційні колектори	82,3	85,2	98,8	90,3	93,7	95,3	58,8	64,2	
Гаряче водопостачання	46,9	52,6	78,6	44,3	59,4	64,4	21,0	27,9	
Електричне опалення	01,3	01,4	0,9	2,0	01,3	01,4	01,4	01,3	
Двоконтурний газовий котел	19,6	23,9	15,4	34,6	19,4	23,4	19,9	25,0	
Твердопаливний котел	07,8	08,4	01,1	08,6	04,6	04,2	14,5	17,0	
Електричний водонагрівач	32,7	36,8	36,5	39,2	32,8	37,7	32,6	34,9	
Газовий водонагрівач	11,7	10,3	10,8	13,4	14,2	11,9	06,4	07,1	
Централізоване газопостачання	78,8	80,5	90,1	85,2	87,6	88,1	60,6	64,6	
Балонний газ	11,2	10,3	0,4	06,3	02,8	02,8	28,6	25,9	
Електрична плита	05,4	05,6	08,9	04,3	06,9	7,0	02,4	02,7	
Ванна або душ	79,1	82,3	98,0	85,9	91,3	93,0	54,0	59,8	
Телефон	14,4	08,3	12,3	07,2	17,7	10,2	07,5	04,3	
Сміттєпровід	12,3	13,3	29,9	05,2	18,3	19,6	0,0	0,2	
Розподіл домогосподарств за ступенем задоволеності своїми житловими умовами, %:									
Дуже незадоволений	02,9	02,9	01,9	02,9	02,1	02,3	04,6	04,1	
Незадоволений	11,7	10,5	07,6	09,6	09,9	08,5	15,3	14,8	
Не дуже задоволений	30,4	26,9	23,3	28,1	28,3	25,3	34,6	30,2	
Задоволений	52,9	57,6	64,5	58,1	57,3	61,8	43,8	48,9	
Дуже задоволений	02,1	02,1	02,7	01,3	02,4	02,1	01,7	2,0	

Джерело: сформовано за даними Державного комітету статистики України.

Відсутність інфраструктури для централізованих процесів збирання, сортування та утилізації господарських відходів, а також систем каналізації

значно погіршує якість життя населення та діяльність суб'єктів підприємництва (38% опитаного населення у 2021 р. це підтвердили, для порівняння у 2017 р. таких було 45,7%, [32]). Тому необхідно інвестувати в об'єкти екологічної інфраструктури: каналізацію, водовідводи, спеціалізований транспорт, сортувальні станції та сміттєпереробні заводи тощо. Крім того, частина органічних відходів сільського, лісового господарства та комунального господарства являє собою потенціал біоенергетики, яка у розвинених країнах світу є стратегічною областю енергозбереження.

Негативні демографічні процеси в сільській місцевості загострили проблеми дошкільної та шкільної освіти, штат таких об'єктів інфраструктури скорочується через вкрай малу кількість дітей в класах і групах. У селі часто є 1-й випускний клас, де навчаються до 10 дітей. Часті випадки, коли сім'я, у якій є діти, переїжджає у місто, де є необхідні об'єкти освітньої інфраструктури (показник охоплення дітей дошкільною освітою в сільській місцевості становить 29,3%, для порівняння, у 2010 р. цей показник становив 24,0% [34]). 7,6% опитаного населення не мають грошей для оплати будь-якої професійної освіти (табл. 2.4). У зв'язку відсутністю фінансування та оптимізацією загальноосвітніх середніх навчальних закладів кількість дитячих садків у сільській місцевості скорочується. Крім того, з 2027 р. почне функціонувати трирічна старша спеціалізована школа, яка передбачає створення спеціалізованих ліцеїв. Це вимагатиме відповідної транспортної інфраструктури для забезпечення доступу до освіти дітей з віддалених сільських районів з невеликим населенням в освітні установи (гімназії, ліцеї) інших громад. У 2021 р. парк автобусів, що перевозять студентів, складається з 276 одиниць, з яких 186 автобусів відповідають технічним вимогам ДСТУ 7013:2009, а додаткова потреба в них становить 40 нових [36]. Повноцінне життя в сільській місцевості забезпечується такими менш важливими, але необхідними об'єктами обслуговування, як перукарні, хімчистки, майстерні з пошиття одягу та взуття та ремонту побутової техніки. Згідно з результатами дослідження, ці об'єкти інфраструктури відсутні у 50% населених пунктів.

Таблиця 2.4

Інфраструктурне забезпечення дошкільної освіти в Україні

Показник	2014 р.	2015 р.	2020 р.	2021 р.	2025* р.	2021 р. до 2010 р., %
Кількість дошкільних освітніх установ, тис. одиниць	8.5	9.1	9.2	9,6	10,0	113,3
Місць в цілому	315	333	343	358	372	113,8
Дитячий садок	124	135	135	142	148	114,8
Ясла-дитячі садки	152	128	127	111	98	72,8
Інший	38	70	80	105	126	275,4
Кількість дітей в установах, тис. чол.	247	310	266	293	303	118,8
Рівень охоплення дошкільними освітніми установами дітей різних вікових груп, %	33	40	39	43	46	131,3
Кількість дітей в дошкільних установах на 100 місць	82	87	73	72	67	87,4

*Примітка. Прогноз оптимістичний без урахування пандемії на covid-19 та військового стану.

Джерело: сформовано за даними Державного комітету статистики України.

Значний потенціал для економічного зростання в сільських районах наразі закладений у торговельній інфраструктурі як найбільш прибутковій галузі (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Рентабельність операційної діяльності об'єктів інфраструктури в Україні в 2021 р., %

Вид економічної діяльності	Україна	Житомирська область
Разом	3.9	7.2
Будівництво	2.0	3.7
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів	16.2	11.8
Транспортні, складські, поштові та кур'єрські послуги	-0.4	-6.1
Послуги з тимчасового розміщення та організації харчування	-12.7	-4.5
Інформація та телекомунікації	24.2	4.6
Фінансова та страхова діяльність	5.8	2.6
Операції з нерухомістю	-7.7	-14.7
Професійна, наукова та технічна діяльність	-7.8	6.1
Діяльність з адміністративного та допоміжного обслуговування	2.5	-5.1
Освіта	-7.5	3.1
Охорона здоров'я та соціальна допомога	7.6	15.7
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-40.6	-6.3
Надання інших видів послуг	-8.2	-2.2

Джерело: сформовано за даними Державного комітету статистики України.

Підприємства оптової та роздрібної торгівлі, інформатизації та телекомунікацій, фінансової та страхової діяльності, охорони здоров'я є прибутковими у 2020 р. При цьому об'єкти соціальної інфраструктури найбільш уразливі до негативних процесів в країні, чия операційна рентабельність склала -40,6%. До них відносяться мистецтво, спорт, розваги та рекреація. Транспортні та складські приміщення, поштова та кур'єрська діяльність, а також громадське харчування залишаються збитковими. Наявність мережі підприємств роздрібної торгівлі в сільській місцевості показано в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

**Мережа підприємств роздрібної торгівлі в сільській
місцевості України, станом на 01.01.2021**

Показник	2021 р.
Роздрібні товари – всього, од.	7429
Включаючи магазини	6168
Заправна станція	1160
Торгова площа роздрібних магазинів, тис. м ²	7030.8
у тому числі в селищах міського типу	6436.0
у сільській місцевості	594.8
Наявність торгових площ, на 10000 осіб, м ²	1659
у тому числі в селищах міського типу	2191
у сільській місцевості	457
Мережа аптек і аптечних пунктів, одиниць	1385
Включаючи аптеки	901
Аптечні пункти	484
Торгова площа аптек і аптечних пунктів, тис. м ²	619.2
Забезпеченість населення торговими площами аптек і аптечних пунктів, на 10000 осіб, м ²	338

Монографічно дослідження проводили на прикладі галузі сільського господарства та, зокрема, досвіді функціонування ВСК «Світоч» Житомирського району Житомирської області. Програма «Розвиток сільських територій та територій навколо міст регіону» [40] також передбачає створення регіональних оптових ринків, що сприятиме розвитку підприємницького потенціалу сільських територій.

У межах стратегії розвитку Житомирської області та обласної програми «Розвиток сільських територій та територій навколо міст...» було заплановано реалізацію проєктів, у тому числі з відновлення інфраструктури,

що не було зроблено. Іншим напрямом активізації підприємництва на регіональному рівні покликана стати цифровізація. Громадські об'єднання покликані просувати і всебічно підтримувати підприємництво, створювати сприятливі умови для забезпечення підприємницького потенціалу Житомирської області, зокрема у сільській місцевості. Загалом, за даними Міністерства економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України, станом на 1.01.2021 у Житомирській області діють 2 бізнес-центри, 1 Бізнес-інкубатор, 2 технопарки, 4 лізингові центри, 2 фонди підтримки підприємництва, 7 інвестиційних фондів та компаній, 8 інноваційних фондів та компаній, 257 в – формування та консультативні установи, 112 громадських об'єднань підприємців, 29 координаційних рад [41]. Аналітичні дослідження показують, що в 2021 р. в регіоні було проведено 338 навчальних семінарів і тренінгів з підприємництва, 50 форумів, круглих столів і конференцій, в яких взяли участь близько 4200 осіб. В результаті цієї роботи було зроблено 41324 регіональних замовлення, профінансовано 13 бізнес-проектів [30–31]. За даними опитування керівників та спеціалістів сільськогосподарських підприємств результати оцінювання рівня розвитку інфраструктури у Житомирській області наведено на рис. 2.1. Учасниками, вплив яких є відчутним на рівні суб'єктів господарювання, є такі учасники підприємницького територіального кластеру як вузи, наукові установи та організації, фінансово-кредитні інститути, підприємства всіх форм власності та діяльності, тоді як споживачами їх продукції (робіт, послуг) стануть інноваційно-активні підприємницькими структурами. При цьому створення бізнес-інкубатора на базі інноваційних структур сформує сприятливі умови для реалізації підприємницьких ідей і бізнес-проектів молоді, забезпечать комерціалізацію результатів їх науково-дослідних робіт. Доцільно відмітити, що переважна більшість об'єктів інфраструктури перебуває у державній та/або квазі-державній формі власності, тоді як 16% технопарків – у приватній власності, а 30% фінансово-кредитних установ – у змішаній [14].

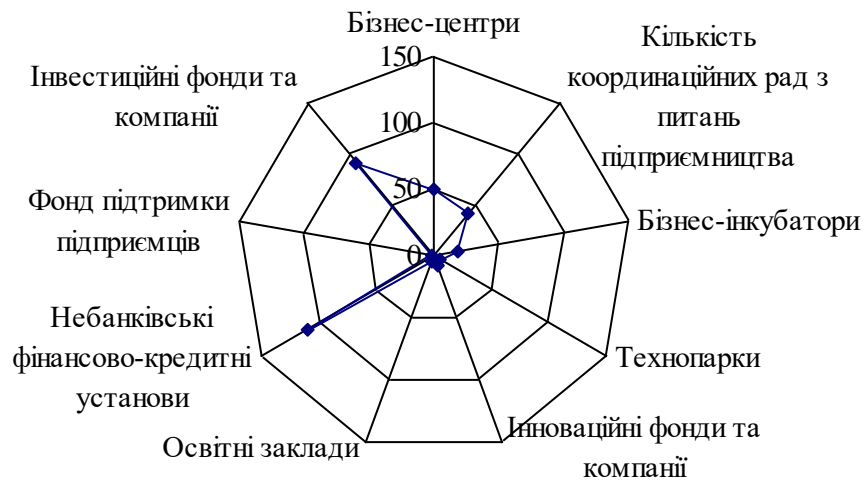

Рис. 2.1. Складові потенціалу інфраструктурного забезпечення підприємництва

Джерело: сформовано за даними [21–25].

Активізація діяльності підприємницьких структур в області можлива в разі появи у структурі регіональної економіки інноваційного територіального кластеру, а також центру трансферу новацій, який стане інструментом сприятливого середовища для формування адекватного, адаптаційного потенціалу інфраструктурного забезпечення підприємництва, заснованого на інноваціях та підвищеного рівня інноваційної культури. Основними його завданнями є інформаційний, правовий, маркетинговий та консалтинговий супровід інновацій. Його створення у вигляді Web-порталу передбачатиме наступну структуру: карого трудового потенціалу; бази даних; матеріально-технічного потенціалу тощо.

Висновки до розділу 2

1. Розвиток малого і середнього підприємництва в Житомирській області є стратегічним фактором, що визначає сталий розвиток регіональної економіки. Виходячи з вивченого матеріалу щодо інфраструктури

забезпечення підприємницької діяльності Житомирської області, можна зробити такі висновки. У регіоні розробляються програми, які спрямовані на розвиток і підтримку малого та середнього бізнесу, в регіональних центрах області проводяться різні заходи щодо вирішення актуальних питань прошарку підприємництва. Регіональні органи влади в особі Департаменту агропромислового розвитку та економічної політики обласної адміністрації тісно працюючи з різними організаціями, фондами здійснюють комплексну підтримку підприємницької діяльності та забезпечують інформацією про наявність різних програм, сприяють залученню фінансування грошових коштів згідно з існуючими програмами для підтримки малого бізнесу для підприємців-початківців.

2. До недоліків регіональної інфраструктури забезпечення підприємництва відносяться бюрократичні бар'єри отримання будь-якої інформації про діючі програми та способи отримання підтримки, для отримання можливості брати участь у заходах. Недосконала законодавча база та фіскальна політика інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності визначають наявність підводних каменів для розвитку своєї справи в регіоні. Вирішення завдань соціальної та економічної спрямованості ставити питання розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва в ряд найважливіших завдань країни, робить їх частиною економічної політики держави і регіону.

3. Дослідження системи інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності в сільському господарстві передбачає необхідність уточнення: взаємодії її елементів, функцій і особливостей. В інфраструктурному забезпеченні підприємницької діяльності сільського господарства виділяють напрямки: обслуговування та забезпечення просування виробленої продукції до споживача. Основна роль інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності в сільському господарстві в першу чергу – отримання прибутку, а також організації зайнятості на селі, що сприяє зростанню економічної активності населення, задовольняє потреби населення в продукції, а також збільшенні податкових надходжень для держави.

РОЗДІЛ 3

КОМПЛІМЕНТАРНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розвинена інфраструктура покликана підвищити ефективність функціонування підприємницьких структур [15]; створити необхідні допоміжні виробництва для сільського господарства, забезпечити рівноправне залучення сільського підприємництва в ринкові відносини. Інвестиції в сільську інфраструктуру забезпечать довгострокові конкурентні переваги та надійну основу для розвитку громад [16]. Регіональна інфраструктура включає досить широкий перелік об'єктів, зокрема такі: автомобільні та залізничні системи, мости; місцеві аеропорти, водні шляхи; системи громадського транспорту (автобуси, тролейбуси); енергетичні об'єкти (вітряні, сонячні, гідроелектростанції тощо); національну енергетичну мережу (лінії електропередач і з'єднання); зв'язок (телефонні кабелі, вишки мобільного зв'язку, Інтернет); водопостачання (водосховища, греблі, насосні станції); медичні послуги, лікарні, поліклініки; освітні заклади (дитячі садки, школи, коледжі, університети та інші навчальні заклади для дорослих); поліція і в'язниці; вивезення та утилізація відходів, санітарні умови [1]. В умовах впровадження інноваційних основ розвитку національного суспільного сектору формування та забезпечення системи адекватних джерел ефективного підприємницького простору як базису сталого розвитку секторів економіки здійснюється за рахунок змістовних знань і наукової продукції, а також внаслідок їх ефективного застосування економічними агентами. Поєднання цих джерел можливе за умови системного підходу до побудови адекватної інфраструктурної моделі розвитку, що відповідає очікуванням економіки країни, її галузей, регіонів та окремих підприємств, а також створення адаптованих інфраструктурних умов.

Інфраструктурна підтримка сільських територій є основним вектором розвитку сільських територій не лише України, а й світу. Пріоритетним вбачаємо впровадження позитивного європейського досвіду у національну політику розвитку сільських громад. Основним фінансовим інструментом розвитку європейської економіки є Європейські структурні та інвестиційні фонди (ESIF), [42]: Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF), фонд згуртування (CF), Європейський соціальний фонд Плюс (ESF+), Європейський сільськогосподарський фонд для розвитку сільських районів (EAFRD) та Європейський фонд морського рибальства та аквакультури (EMFAF), (рис. 3.1). Європейська комісія розподіляє бюджет п'яти фондів між державами-членами ЄС, які, зі свого боку, використовують ресурси ESIF в межах оперативних програм, керованих на національному та/або регіональному рівнях. Так, Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських районів (EAFRD) у 2017–2020 рр. реалізував систему програм, фінансування, моніторингу та аудиту, спрямованих на досягнення основних векторів розвитку сільських районів [43]: конкурентоспроможності сільського бізнесу, захист навколишнього середовища, диверсифікації економіки як основи зростання якості та рівня життя сільського населення.

Пріоритетними сферами фінансування в програмах розвитку сільських районів європейських країн були: відновлення і збереження екосистем – 44%, конкурентоспроможність сільського господарства – 20%, соціальна інтеграція, економічний розвиток та подолання бідності-15%. Наступний період програми розпочався у 2021 р. та закінчиться у 2027 р. Він передбачає такі пріоритетні напрямки фінансування: розумна Європа, Зелена Європа, Об'єднана Європа, соціальна Європа, Громадянська Європа. Обсяг фінансування проектів розвитку сільських районів на 2021–2027 рр. становить 95,5 мільярда євро [44]. Основним інструментом досягнення запланованих цілей є проектне управління. CEF – це ключовий інструмент фінансування ЄС, розроблений спеціально для прямих інвестицій в європейську транспортну, енергетичну та цифрову інфраструктуру з метою усунення недоліків і

вузьких місць. Пріоритетним проектам надається фінансова підтримка. Бюджет інструменту становить 30,4 млрд євро (22,4 млрд євро на транспорт, 4,7 млрд євро на енергетику і 0,3 млрд євро на Телекомунікації, [45]). EFSI був створений для заохочення інвестицій в ЄС-28, які сприяють економічному зростанню в сільській місцевості та зайнятості, зокрема в інфраструктурі та інноваціях, у розмірі 16 млрд євро від уряду ЄС та 5 млрд євро від малого та середнього бізнесу [47].

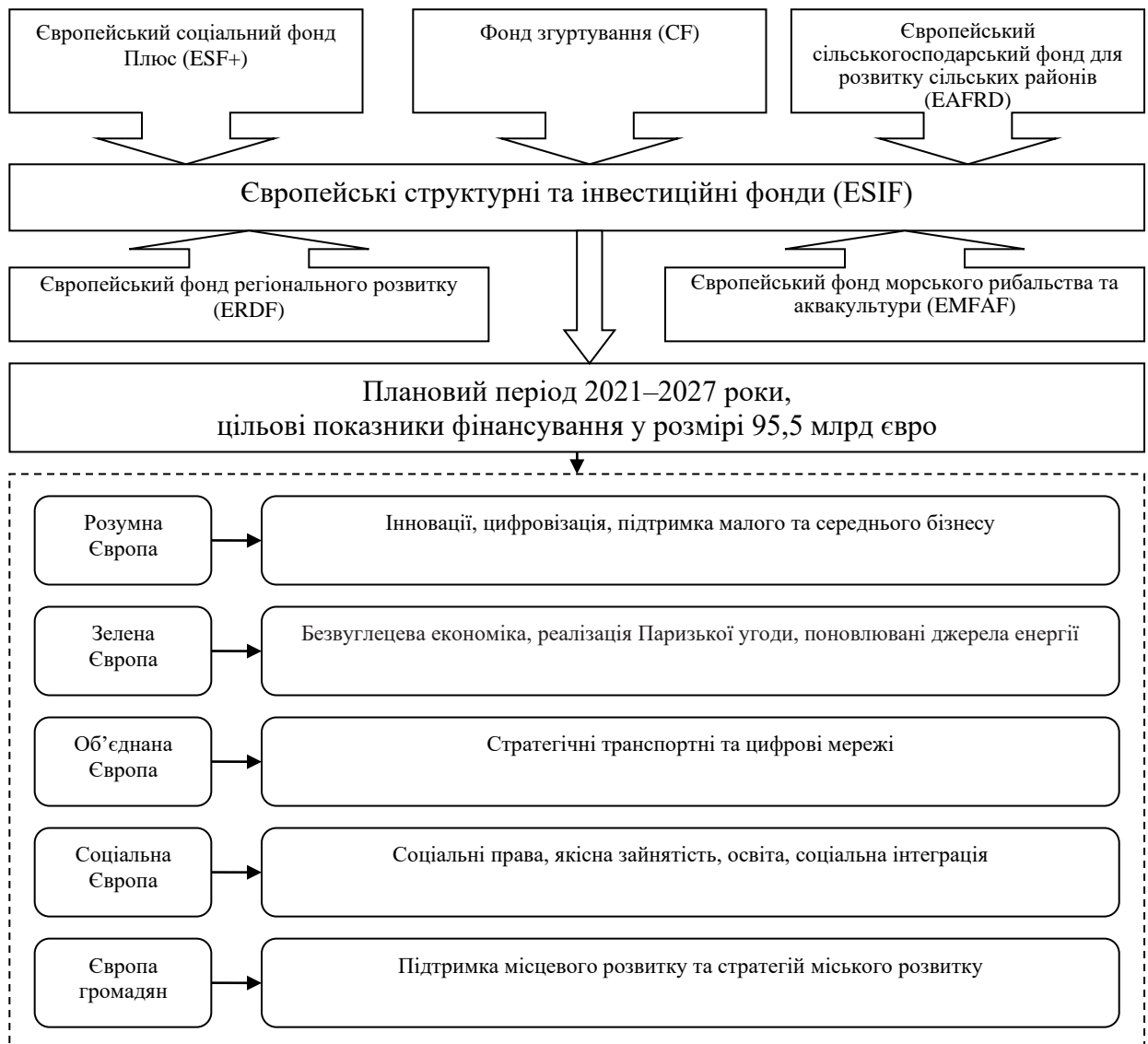

Рис. 3.1. Фонди розвитку сільської інфраструктури ЄС

Джерело: сформовано за даними [41–45].

Європейська комісія прагне підтримувати сільські ініціативи не лише держав-членів ЄС (увага приділяється й країнам, що розвиваються). У січні

2020 р. підписано угоду між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу «підтримка ЄС розвитку сільського господарства та малих фермерських господарств в Україні» [46], загальною вартістю 26 млн євро з терміном реалізації 108 місяців. Основною метою заходу є сприяння розвитку інклюзивного, конкурентоспроможного сільськогосподарського сектору та боротьба з зубожінням та депопуляцією сільських районів України. Тому розвитку сільських районів приділяється особлива увага, і воно має потенціал для відродження, зокрема, завдяки фінансуванню з європейських фондів. Єдиною умовою для такої допомоги мають бути прозорість та цільове використання коштів, а також відсутність корупційних схем.

У процесі проведеного опитування суб'єктів суспільних відносин, зацікавлених у розвитку підприємництва у Житомирській області, виявлено такі найбільш типові, що негативно впливають на розвиток підприємництва регіону проблеми: 1) наявність адміністративних бар'єрів при розвитку підприємництва та великої кількості контрольно-наглядових органів; 2) брак початкового капіталу і оборотних коштів у суб'єктів малого підприємництва; 3) низька доступність кредитних і лізингових ресурсів для малого бізнесу і не розвиненість механізмів фінансово-кредитної підтримки і страхування ризиків суб'єктів малого підприємництва; 4) слабка інфраструктура підтримки та розвитку малого підприємництва; 5) нерозвиненість системи інформаційного забезпечення малого підприємництва; 6) відсутність розділів підтримки малого бізнесу в інших галузевих цільових програмах; 7) тривалість процедур оформлення оренди земельних ділянок для цілей здійснення підприємницької діяльності, дефіцит приміщень для офісів і виробництва; 8) недостатньо високий імідж підприємця та підприємницької діяльності; 9) недосконалість фіскальна політика та законодавство тощо [21].

До основних таких напрямків діяльності інфраструктури підтримки підприємництва [1, 10–16] відносимо такі: 1) використання обладнання, комплексів, ресурсо- та енергозберігаючих технологій виробництва продукції (робіт, послуг); 2) впровадження новітніх ресурсозберігаючих технологій у

виробництві; 3) обґрунтування науково-технічних способів створення максимально сприятливих умов для зростання і розвитку регіонального бізнесу; 4) розвиток цільової функції; 5) виробництво, створення обладнання та технологічних процесів у справі застосування альтернативної енергетики, екологічно чистих альтернативних джерел енергії, видів палива та енергетичної сировини; 6) дослідження, пов'язані з комплексним територіальним розвитком малого і середнього підприємництва регіону, розробкою обладнання, матеріалів і технологій з метою гармонійного розвитку людини і формування нового укладу життя населення, сталого соціально-економічного розвитку регіону, раціонального використання і збереження навколишнього середовища; 7) забезпечення умов, що сприяють залученню додаткових ресурсів з позабюджетних джерел, для наукової та освітньої діяльності. Для повноцінного функціонування і розвитку будь-якого процесу, виду діяльності необхідна наявність адекватної системи їх інфраструктурного забезпечення. При цьому, незалежно від того чи користуємося ми словом інфраструктура або обходимося такими словами як загальні умови, що обслуговують галузі, комплекс умов, проміжні структури тощо, в будь-якому випадку ми розуміємо під цим систему (комплекс), що забезпечує найбільш сприятливий розвиток того чи іншого процесу, діяльності, тобто іншої системи. Саме охоплення будь-якої діяльності, процесу відповідною інфраструктурою дозволяє вести їх на сучасному рівні, цивілізовано, в тому числі з найменшими витратами. Розглядаючи більш детально інфраструктуру ВСК «Світоч» Житомирського району Житомирської області як підсистема, завданням якої забезпечувати відтворення умов, необхідних для ефективної роботи виробничої системи, інтенсивна підтримка місцевих органів влади (звільнення від податків, виділення позик з місцевих бюджетів тощо); наявність технополісів тощо. Розв'язання вказаних завдань реалізовано через механізм дерева рішень (додаток Д). Грамотне застосування досвіду розвинених країн у організації систем інфраструктурного забезпечення (підтримки, обслуговування) під-

приємницької діяльності, зокрема створення обслуговуючих кооперативів (табл. 3.1), дозволить оптимізувати витрати і час на подальшу актуалізацію вже наявної інфраструктури підприємництва, форсувати її комплексний розвиток і безперервно підтримувати її відповідність перетворенням в цьому секторі в цілому. Ставку дисконтування приймемо за 30 %.

Таблиця 3.1

Розрахунок NPV для проекту організації обслуговуючого кооперативу

Рік	Доходи, тис. грн.	Витрати, тис. грн.	Чистий грошовий потік, тис. грн.	Дисконтний множник, $i = 30\%$	Дисконтований грошовий потік, тис. грн.
2020	0,0	13 291	-13 291	1,0	-13 291
2021	8 897,85		8 897,85	0,77	6 842,447
2022	8 897,85		8 898,85	0,583	5 187,446
2023	8 897,85		8 898,85	0,445	3 959,543
Чиста приведена вартість					2 698,437

Джерело: власні дослідження.

Проект прибутковий, оскільки $NPV > 0$. Період окупності розраховується як відношення первісних інвестицій до річного грошового потоку: $PP = 13291000 / 8897850 = 1,49$. Тобто термін окупності проекту становить близько 1 року і 6 місяців. Одним із способів використання концепції приведеної вартості до аналізу інвестиційних проектів є визначення індексу прибутковості. PI ілюструє той дохід, який отримає інвестор у розрахунку на умовну грошову одиницю та показує запас фінансової міцності проекту. Якщо $PI > 1$, то проект ефективний. З огляду на те, що інвестиційний проект вартий уваги, якщо індекс прибутковості більше 1, розрахуємо цей показник.

$$PI = 15989437,35 / 13291000 = 1,20.$$

Згідно з одержаних результатів індекс прибутковості за проектом становить 1,20, тому проект вважається ефективним. Представимо результати всіх розрахунків у вигляді табл. 3.2. На своєму досвіді автор переконався, що підприємницька діяльність пов'язується з моно бізнесом, що за своєю суттю не є повноцінним підприємництвом, адже воно передбачає вибір найбільш ефективного

використання ресурсів з метою отримання прибутку. Водночас суб'єкт підприємництва відчуває вплив різних факторів нестійких на ринку в часі.

Таблиця 3.2

Результати оцінки ефективності функціонування кооперативу

Показник	Методика розрахунку	Значення	Критерій ефективності
NPV	$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+R)^t}$ де n, t – кількість часових періодів, CF – грошовий потік (Cash Flow), R – вартість капіталу (ставка дисконтування, Rate).	2 698, 437 тис. грн.	> 0
PP	$PP = \frac{IC}{CF}$ де PP – період окупності; CF – величина грошового потоку; IC – первісна інвестиція.	1 рік, 6 місяців	< 5 р.
PI	$PI = \sum_{k=1}^n \frac{Pk}{(1+i)^k} \div IC$ де PI – індекс прибутковості; Pk – чистий грошовий потік; i – норма дисконтування; n – роки реалізації інноваційно-інвестиційного проекту; IC – загальний обсяг інвестицій по проекту	1,20	> 1

Джерело: власні дослідження.

В умовах природних монополій (об'єктів інженерної інфраструктури) вони визначають, кому надавати послуги та інформацію про свої можливості. Такий волонтаристський підхід з їхнього боку можливий в силу відсутності законодавчо визначеної відповідальності цих монополій та однозначних для всіх правил доступу до їх послуг та інформації. Іншим прикладом недосконалості інфраструктури підтримки підприємництва та її окремих підсистем є процедура подання грантів місцевими органами на базі відбору на конкурсній основі бізнес-планів з відкриття справи підприємцями-початківцями. Вона абсолютно непрозора та, певною мірою, корумпована, слабо контрольована та недостатньо ефективна з позиції кінцевих результатів. В основу формування та розвитку інфраструктури підтримки підприємництва мають бути закладені наступні критерії: комплексність, системність, ефективність, соціальна орієнтація, інноваційність, цілеспрямованість, довготривалість, перспективність, гнучкість механізмів, у тому числі фінансування.

Подальший розвиток інфраструктурної сфери сільськогосподарських підприємств регіону, на нашу думку, пов'язаний з переорієнтацією на продаж продукції з вищою доданою вартістю (поєднання переробки та торгівлі – Додаток Е, тому пропонуємо відкриття продовольчого магазину, який буде оформлено на одного зі співробітників як ФОП із загальною схемою оподаткування) за інституційної підтримки бізнесу на стимулювання товаровиробників, а також подальшим вдосконаленням механізмів забезпечення малого бізнесу інвестиційними ресурсами. Нова торгова точка, будучи розташована на території села, де, на наш погляд, інфраструктурних організацій недостатньо, або взагалі немає. Магазин матиме можливість продавати також у онлайн форматі, а також раз на два тижні здійснюючи виїзну торгівлю. Подальше налагодження зв'язків з підприємствами та осередками м. Житомира (ОСББ) дозволить виїжджати на місце торгівлі, виконуючи замовлення, що скоротить витрати на просування продукції та збільшить надходження

Основна її діяльність вирішувати наступні завдання: забезпечити стабільне зростання підприємництва, як основного сектора економіки; сприяти розвитку ринкових відносин і обмежувати діяльність монополій; створювати конкурентне середовище на внутрішньому ринку; співпрацювати державними органами управління для розробки нормативних, правових заходів щодо підприємницької діяльності. Основними факторами розвитку інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності в сільському господарстві є: державна політика, фінансово-кредитне забезпечення товаровиробників, розвиток ринкової інфраструктури. Наразі інфраструктурне забезпечення підприємницької діяльності сільського господарства виділяють два напрямки: напрямок по обслуговуванню; напрямок щодо забезпечення просування виробленої продукції до споживача. У перший напрямок включені різні галузі, підприємства з ремонту та технічного обслуговування машин і устаткування, а також організації транспорту, меліоративних, водопостачальних, агрономічних, ветеринарних, інформаційних служб, систем матеріально-технічного

постачання та електрифікації. Другий напрямок представлено організаціями закупівлі, заготівлі, транспортування та зберігання продукції.

Забезпечення умов розвитку сільськогосподарського виробництва та отримання кінцевої продукції, завдяки різним галузям виробництва, називають інфраструктурним забезпеченням сільськогосподарського виробництва. Важлива роль інфраструктурного забезпечення сільського господарства в тому, що вона дає можливість отримувати прибуток, забезпечувати потреби населення в сільськогосподарській продукції, організувати зайнятість на селі, забезпечувати податкові надходження для держави. Основним завданням інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності в сільському господарстві є забезпечення зв'язків з підприємствами, організаціями, інститутами. Порушення даних зв'язків і недостатнє їх розвиток утворює неврівноваженість в системі функціонування її елементів, що сприяє уповільненню процесу відтворення.

Висновки до розділу 3

1. У процесі формування дієвого адаптаційного потенціалу інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності, підтримки й розвитку інноваційного регіонального підприємництва необхідно враховувати склад і функціонал суб'єктів інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності, об'єднаних в ринково-галузеві територіальні кластери, що дозволить поєднати кращі світові моделі з вітчизняними реаліями інноваційного розвитку. Активізація захисні, інноваційних, фінансово-кредитних та консультаційних компонент інфраструктурного забезпечення, підвищення їх ролі та потенціалу має бути забезпечене за рахунок створення оптимальної мережі агентів інфраструктури підтримки, зокрема інноваційного підприємництва у регіональній економіці, об'єднання інноваційних територіальних підприємницьких кластерів.

3. Становлення, розвиток і самореалізацію людей у сільській місцевості та розвиток бізнесу визначається впливом таких чинників як особливості організації життя сільської сім'ї, наявність освітніх закладів, організація та розвиток мережі поселень, доступ до інформації, охорона здоров'я, якість комунально-житлових, санітарно-гігієнічних, спортивних, культурних, побутових, транспортних, торговельних послуг. Проблемними сферами інфраструктурної підтримки сільських районів є: низька якість доріг та транспортного сполучення; відсутність централізованих комунікацій, санітарних споруд, стан освіти, культури, охорони здоров'я.

4. Для досягнення соціально-економічного зростання і скорочення бідності в країні доцільно впроваджувати позитивний європейський досвід, основними інструментами якого є фінансова підтримка та стимулювання розвитку сільських районів ЄС за рахунок інвестиційних фондів Європейської Комісії, зокрема Європейського фонду регіонального розвитку, Фонд згуртування, Європейського соціального фонду Плюс, Європейського сільськогосподарського фонду для розвитку сільських районів і Європейський морського, рибогосподарського та фонду аквакультури. Фінансування надається в обсягах, які відповідають пріоритетності програми розвитку. Обсяг фінансування проектів розвитку сільських районів у державах-членах ЄС на 2021–2027 роки становить 95,5 млрд євро. Позитивними наслідками розвитку сільської інфраструктури є активізація сільського бізнесу; зменшення регіональної нерівності, збільшення інвестицій у регіоні, створення робочих місць, диверсифікація сільської економіки та підвищення рівня мобільності громадян.

З метою підвищення ефективності та розвитку малого та середнього бізнесу України було проаналізовано іноземний досвід функціонування торгово-промислових палат, досліджено особливості різних моделей ТПП світу, їх недоліки та позитивні сторони. Модель ТПП, що склалась в Україні, відповідає євразійській моделі. Взаємодія «держава – ТПП – бізнес» як мережа перетинів має схильну тенденцію до розвитку в Україні. Тому були

виявлені недоліки функціонування організації та шляхи вирішення при цьому не змінюючи модель ТПП. Також пропонуємо удосконалення законодавчої бази підтримки підприємництва через систематизацію законодавства про підприємництво, яка має здійснюватися на засадах єдиного розуміння суті та змісту офіційно схваленої стратегії державної політики розвитку підприємництва в Україні.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. Підприємницька діяльність сприяє розвитку конкуренції, збільшенню відкритості національної економіки, створює механізми досягнення сталого розвитку економіки країни. Підприємницька діяльність відіграє найважливішу роль у досягненні економічного успіху держави, високих темпів зростання її промислового виробництва. Вона є основою інноваційного, продуктивного характеру економіки. Чим більше господарюючих суб'єктів мають можливість проявити свою ініціативу і творчі здібності, тим менше розрив між потенційними і фактичними результатами розвитку. Освоєння інноваційного економічного зростання неможливе в умовах штучного обмеження творчої господарської ініціативи, необхідної для мобільності виробничих ресурсів.

2. У сучасних умовах ефективний розвиток підприємницької діяльності неможливий без формування та успішного функціонування всіх елементів інфраструктури його підтримки та ідентифікації структурних компонентних змін в адаптаційному потенціалі інфраструктурного забезпечення системі підтримки підприємництва в регіональному вимірі. У вітчизняній практиці серед основних суб'єктів інфраструктури підтримки розвитку системи інфраструктурного забезпечення підприємництва найбільш поширеними є бізнес-інкубатори, технопарки, інноваційні фонди і компанії, та інші кластерні формування. При цьому особливе місце в реалізації підприємницької стратегії та державної політики у сфері бізнесу відводиться також інформаційно-консультативним службам для надання допомоги бізнес-структурам в освоєнні і формуванні адаптаційного потенціалу, передового досвіду в справі забезпечення ефективної системи підприємництва.

3. Інфраструктура – це сукупність підприємств, установ, організацій та окремих осіб, які забезпечують сприятливі та комфортні умови життя для людей як у сфері економічної діяльності, так і в повсякденному житті. Інфраструктурна підтримка сільських районів України характеризується

негативними динамічними змінами у зв'язку зі структурною кризою економіки, наслідками пандемії на covid-19 та військовими діями на території України, які ускладнили ведення бізнесу, змінили умови життя та спричинили впливу на міграцію та трудову діяльність людей.

2. Формування цілісної системи інфраструктури розвитку і підтримки підприємств спирається на систематичне і повсюдне проведення моніторингів різноманітних і динамічних потреб підприємств в послугах різних інститутів ринкової інфраструктури. Для забезпечення функціонування та розвитку інфраструктури малого підприємництва необхідний постійний моніторинг складових її елементів та інститутів. До типових показників ефективності інфраструктури є зростання рівня доходів компанії. Наразі інституційна структура проявляється перш за все в наступних положеннях: 1) незважаючи на прийняті програми і постанови, немає працюючої системи координації дій основних інститутів інфраструктури, діяльність яких спрямована на надання підтримки і допомоги малому бізнесу; 2) недостатній рівень доступності інститутів інфраструктури для малих підприємців; 3) спостерігається слабкий зв'язок ринку освітніх послуг і ринку праці. Це заважає позитивному розвитку малого підприємництва, знижує його можливості на успіх у своїй діяльності, збільшуючи розмір упущеної вигоди. Таким чином, численні дії учасників ринку, в тому числі держави і громадських організацій, спрямовані на поліпшення середовища діяльності підприємництва шляхом вдосконалення його інфраструктурного забезпечення в різних галузях та сферах діяльності, що сприяє створенню якісно нових умов для його функціонування.

4. В умовах формування і розвитку постіндустріальної економіки інфраструктурне забезпечення включає комплекс взаємопов'язаних обслуговуючих структур, що становлять і забезпечують основу для вирішення проблеми, тобто комплекс галузей національної економіки, що забезпечує загальні умови функціонування економіки: дороги, зв'язок, транспорт, освіта тощо, розрізняючи при цьому: виробничу, невиробничу інфраструктуру (дороги, канали, порти, зв'язок); соціальну інфраструктуру (житлові будинки, школи,

лікарні, театри); інфраструктуру ринку, що включає в себе біржі, кредитні системи і комерційні банки, податкову систему. В умовах сучасної України інфраструктурне забезпечення підприємницької діяльності можна розділити на три основні сектори: технологічний, фінансовий і кадровий. У загальній системі інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності можна виділити чотири рівні: національний, міжрегіональний, регіональний і локальний. Найбільш розвинений серед них є регіональний рівень, в який входить більшість суб'єктів інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності, але їх розподіл дуже нерівномірно. Є регіони, де подібні суб'єкти практично відсутні або існують формально, в той час як в інших регіонах спостерігається їх перенасиченість, що призводить до дублювання функцій.

5. Наразі факторами успішного розвитку підприємницької діяльності з позиції ефективного функціонування елементів системи інфраструктурного забезпечення. Головним з елементів регіональної інфраструктури є сфера освіти. Основними завданнями освітньої інфраструктури забезпечення сучасної підприємницької діяльності, є отримання сукупності знань, встановлення зв'язків і обмін практичним досвідом підприємців і менеджерів; оволодіння новими практичними навичками в сфері підприємництва. Наслідком цього стане 1) загальний розвиток підприємницької діяльності, збільшення зайнятості населення та податкових надходжень до бюджету; 2) суттєве збільшення зовнішніх інвестицій у підприємницьку діяльність за рахунок зниження ризиків для ведення бізнесу, оптимізація бізнес-процесів та підвищення якості послуг, що надаються; 3) підвищення підприємницької активності населення за рахунок полегшення доступу до інформаційних та фінансових ресурсів; 4) оптимізація діяльності підприємницьких структур за рахунок підвищення якості та оперативності їх інформаційного забезпечення; 5) загальне поліпшення соціально-економічної ситуації в країні і конкретному регіоні; 6) підвищення якості керуючої ланки; 7) спрямування підприємницької діяльності на інноваційний шлях розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стратегія розвитку Житомирської області до 2027 року, затверджена рішенням Житомирської обласної ради від 18.12.2019 № 1722 зі змінами від 24.12.2020 №16. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/strategiya-rozvytku-zhytomyrskoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku.pdf>
2. Амосов О.Ю. Державне регулювання інноваційної інфраструктури на регіональному рівні [монографія]. Х. : Вид-во ХарРІНАДУ «Магістр», 2011. 192 с.
3. Антонюк Д. Аналіз сучасного стану інфраструктурного забезпечення підприємництва Запорізької області. *Економічний вісник Донбасу*. № 1 (31). 2013. С. 59–66.
4. Антонюк Д.А. Модернізація інституціональної інфраструктури підприємництва регіону в процесі європейської інтеграції України : автореф. дис. ... док. екон. наук : 08.00.05 ; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2016. 43 с.
5. Богуславський О.В. Основні підходи до вивчення елементів ринкової інфраструктури у сучасній економіці та особливості їх застосування. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2016. Вип. 1. С. 69–76.
6. Бойчик І.М. Ринкова інфраструктура: сутність та характеристика. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 3. С. 34–41.
7. Бутенко О.І., Лазарева Є.В. Інфраструктурні компоненти Інноваційної моделі розвитку. *Економіка і прогнозування*. 2008. № 3. С. 69–81.
8. Гаєвська Л.М. Розвиток малого підприємництва в контексті державної регуляторної політики. *Інноваційна економіка*. 2012. № 6 (32). С. 294–298.
9. Гнатєва Т., Лівінський А. Методологія застосування імітаційних моделей у контексті розширеного відтворення підприємств аграрного виробництва. *Агросвіт*. 2019. № 5. С. 25–31.
10. Гриценко А., Соболев В. Ринкова інфраструктура: суть, функції, будова. *Економіка України*. 1998. № 4. С. 35–44.
11. Гришова І., Федоркін Д. Функціонування механізму управління

еко логічною безпекою аграрного виробництва. *Наукові записки Інституту за конодавства Верховної Ради України*. 2018. № 1(1). С. 59-69.

12. Гришова І., Шабатура Т., Ніколюк О. Державне регулювання еко туризму в контексті Європейського досвіду. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2020. № 1. С. 126-136.

13. Дем'яненко М., Гришова І. Сталий розвиток аграрної економіки в контексті розвитку сільського зеленого туризму. Теоретичні та прикладні аспекти сталого розвитку: функціональний, галузевий і регіональний вектори : кол. монограф. / під ред. С. М. Шкарлета. К.:ТОВ «Кондор», 2015. С. 48-54.

14. Доброва Н.В. Складові елементи інфраструктури підтримки малого підприємництва на регіональному рівні. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2015. Вип. 2(57). С. 179–186.

15. Іванова Н. Ринкова інфраструктура та її місце в регіональному економічному просторі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. С. 11–14.

16. Інфраструктура. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=12489 (дата звернення: 25.02.2021).

17. Карпінська Г.В. Інфраструктурний потенціал малого та середнього підприємництва українського Причорномор'я. *Економічні інновації*. 2014. Вип. 57. С. 152–158.

18. Кравчук А. Сільський зелений туризм як перспективний напрям розвитку суб'єктів агробізнесу в регіонах України. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. Тернопіль: ВПЦ Тернопільського НЕУ «Економічна думка», 2014. Т. 18. № 3. С. 45–52.

19. Кравчук А. Сільський туризм як стратегічний напрям диверсифікації операційної діяльності суб'єктів аграрного сектору Одещини. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. Тернопіль : ВПЦ Тернопільського НЕУ «Економічна думка», 2014. Т. 17. № 3. С.42–49.

20. Мазій Н. Стимулювання розвитку та функціонування регіональної інфраструктури малого підприємництва. *Ефективність державного управління*. 2014. Вип. 39. С. 179–188.

21. Мацьків Р., Топольницька Т. Інфраструктура ринків: підходи до

кла сифікації. *Ефективна економіка*. 2018. № 3. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/3_2018/65.pdf.

22. Мищак І. М. Проблеми та перспективи розвитку туризму на Прикарпатті. *Туристично-краєзнавчі дослідження. Федерація профспілок України. Інститут туризму*. Київ, 2004. Вип. 5. С. 192–198.

23. Папп В.В., Бошота Н.В. Інноваційна інфраструктура підтримки малого підприємництва в Україні: стан, тенденції та перспективи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 16. С. 22–27.

24. Пивоваров М. Розвиток інституту інфраструктури малого підприємництва: проблеми та шляхи його покращення. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2013. Вип. 1. С. 6–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sepid_2013_1_3.

25. Пивоваров М. Формування та розвиток малих підприємств як основи підприємництва : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2010. 415 с..

26. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні. Закон України від 22.03.2012 року № 4618-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>

27. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: закон України від 22.03.2012 № 4618-VI:/ Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.

28. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України №991-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14>

29. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні : національна доповідь / К.О. Ващенко та ін. Київ : Держкомпідприємство, 2008. 226 с.

30. Рачинська Г., Лісовська Л. Система інфраструктурного забезпечення підприємств малого і середнього бізнесу. *Електронний науковий архів Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 3. С. 211–216.

31. Розвиток малих підприємств (статистичне оцінювання впливу на економічне зростання та конкурентоспроможність країни) : монографія / І.Г.

Манцуров та ін. ; за наук. ред. І.Г. Манцутова. Київ : КНЕУ, 2009. 181 с.

32. Сімків Л.Є. Ринкова інфраструктура: елементи та значення в ринковій економіці. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2020. Вип. 4(144). С. 3–7.

33. Структура. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Структура> (дата звернення: 25.02.2021).

34. Телетов О.С., Сірік Ю.А. Створення технологічного парку як фактор інноваційного розвитку економіки. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. № 4. С. 143–154.

35. Угода про створення Українського науково-технологічного центру: документ № 998_032 від 15.03.2001 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_032.

36. Уханова І.О. Розвиток та функціонування технопарків: світовий досвід та специфіка в Україні : Монографія. Одеса, 2012. 131 с.

37. Фінагіна О.В. Ринкова трансформація в регіоні: особливості розвитку та діагностування : монографія / НАН України. Ін-т екон.-прав. дослідж. Донецьк : Юго-Восток, Лтд, 2005. 228 с.

38. Фролова Н.Л. Інструменти державної регуляторної політики у сфері малого та середнього підприємництва в Україні. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/09/98.pdf>

39. Шульц С.Л., Сімків Л.Є. Напрямки розвитку інфраструктури підтримки підприємництва на регіональному рівні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 4. С. 64–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2016_4_16.

40. Якушева О.В. Економічний розвиток і підтримка малого та середнього бізнесу на регіональному рівні : дис. на здобуття к.е.н. зі спеціальності 08.00.05. Черкаси, 2017. 288 с.

41. Ergin, S.M., Ergina, E.I., Sidorenko, I.Ya., & Shamileva, E.E. (2019). Problematic aspects of the development of a competitive environment in the production of construction materials in the Crimea. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 698(7), 1-5. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/698/7/077026>

42. Ergin, S.M., Mabiala, G. & Sidorenko, I.Ya. (2020). Economies of Scale and Provision of Technological Efficiency in Agricultural Complexes (P. 2342-48). Atlantis Press. <https://doi.org/10.2991/aebmr.k.200312.324>

43. Glebova I. An Evaluation of Entrepreneurial Potential in the Republic of Tatarstan Glebova Irina and Khamidulina Alina / *Procedia Economics and Finance*. 2015. № 32. P. 345–351.

44. Global Entrepreneurship Monitor. URL: <http://www.gemconsortium.org>

45. Gryshova I., Nikoliuk O., Marchuk L. Institutional aspects of the regulation of economic security of the agricultural production. *Food Industry Economics*. 2019. Vol.11, Issue 3. P. 23-32. <https://doi.org/10.15673/fie.v11i3.1458>.

46. Panzer-Krause S. Networking towards sustainable tourism: Innovations between green growth and degrowth strategies. *Reg.Stud.* 2019.Vol.53. P.927–938.

47. Robertson K. Tengeh Thobekani Lose and (2016). An evaluation of the effectiveness of business incubation programs: a user satisfaction approach. *Investment Management and Financial Innovations (openaccess)*. 13(2). P. 370–378.

48. Shabaturova T. S., Kravchuk A. A., Hnatieva T. M. Model of economic development enterprise in the context of European integration. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 3 (11). Ч. 2. С. 89-94.

49. Statistical Abstract of the United States. 1998. № 882.

50. The Facts about Small Business 1999, US Small Business Administration / Office of Advocacy.

51. *The Franchising Handbook* / Ed. By A. Sherman. N. Y. 1993. P 5–6.

52. *Transition: The first ten years analysis and lessons for Eastern Europe and the former Soviet Union* / The World Bank. N. Y., 2000.

Додатки